

ВИЩА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

УДК 374.7:378.12

DOI [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5\(359\)-7-14](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5(359)-7-14)

Самко Алла Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу андрагогіки

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України,

м. Київ, Україна.

alla-samko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0785-0510>

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сучасного інформаційного суспільства потреба в особистісній самоосвіті набуває все більшого значення. Диверсифікація технологій, видів та засобів доступу до інформації, здобуття професійної кваліфікації, зміна службових функцій, швидке застарівання освітнього капіталу ставить сучасних педагогів перед необхідністю безперервної та ціложиттєвої самоосвіти. Перетворення у сфері вищої освіти вимагають наявності компетентної особистості, яка має здатність до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації як в особистому, так і в професійному житті. Все це наголошує на актуальності проблеми самоосвітньої діяльності, що зумовлена необхідністю використання самоосвіти як інструменту для самореалізації, самоактуалізації та самовдосконалення науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Вивчення психолого-педагогічної літератури засвідчило, що нині проблема самоосвіти, особливостей самоосвітньої діяльності, її сутності та структури, змісту та методів, а також її місця в професійній діяльності педагога стали предметом досліджень Р. Гуревича, О. Дубасенюк, Л. Кайдалової, Т. Махині, Н. Ничкало, І. Радюк, Н. Самарук, Н. Сидорчук, А. Смолук, О. Тур, С. Шари, О. Шарненкової та ін.

Мета статті – здійснити аналіз сутності самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО, конкретизувати її змістову характеристику. Для реалізації поставленої мети застосовано системний аналіз та узагальнення наукових джерел.

Різноманітні підходи до розуміння сутності поняття «самоосвіта» дозволяють розглядати цю дефініцію як: *форму* здобуття й поглиблення знань; *процес* розвитку інтелектуальних якостей і розумових здібностей; *вид* пізнавальної діяльності; *шлях* продовження освіти та самопізнання; *засіб* саморозвитку творчої особистості, керування її розумовою діяльністю; *удосконалення* своєї особистості за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності; *результат* та умову освіти; *компонент* системи освіти; *систему* розумового та світоглядного самовиховання.

Л. Кайдалова (2011, с. 42) визначає самоосвіту як процес навчання, що планується та реалізується самостійно. Самоосвіта фахівця являє собою систематичну та усвідомлену діяльність, яка спрямована як на вирішення професійних завдань та удосконалення свого освітнього рівня, так і на розв'язання проблем у повсякденному житті. Сутність самоосвіти виявляється у здатності оволодіти культурою розумової праці, вмінні вирішувати проблеми та самостійно працювати над власним удосконаленням.

Дещо в іншому контексті розглядають самоосвіту Н. Безлюдна & Н. Дудник (2015, с. 124), вказуючи, що самоосвіта постає як «цілеспрямований і систематично організований процес отримання людиною знань, набуття вмінь і навичок за допомогою самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Основними характерними ознаками процесу самоосвіти є: вільний вибір сфери проблем; самостійний пошук проблем; індивідуальний режим організації процесу самоосвіти тощо».

О. Тур (2022, с. 231) самоосвіту визначає як процес розвитку інтелектуальних якостей та здібностей, як вид пізнавальної діяльності і як засіб саморозвитку. Дослідниця під самоосвітою викладача закладу вищої освіти розуміє добровільну діяльність, спрямовану на опанування загальної культури, сучасних педагогічних ідей та технологій, що сприяє підвищенню якості та результативності освітнього процесу та самовдосконаленню педагога.

Дещо інших поглядів дотримується Т. Махиня (2013), котра самоосвіту науково-педагогічного працівника визнає «провідною формою вдосконалення педагогічної майстерності та професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої діяльності, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості».

Приєднуємося до наукової позиції дослідниці І. Радюк (2021, с. 35), яка визначає самоосвіту як вмотивовану навчально-пізнавальну діяльність особистості, спрямовану на активне самостійне здобуття нових знань, формування умінь і навичок, необхідних для переходу на якісно новий інтелектуальний та професійний рівень. Іншими словами, самоосвіта є внутрішньою особистісною діяльністю, спрямованою на саморозвиток і самовдосконалення, в тому числі й на професійне.

Враховуючи розмаїття визначень самоосвіти як пізнавальної діяльності та виокремивши деякі її істотні характеристики, можемо зазначити, що самоосвіта – це організована, самостійна, систематична пізнавальна діяльність, спрямована на досягнення суспільно значущих освітніх цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів і підвищення професійної кваліфікації; будується зазвичай за зразком систематизованих форм навчання, але регулюється самим суб'єктом.

Узагальнюючи та систематизуючи різні підходи до аналізу феномена самоосвіти, характеризуємо самоосвітню діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО як процес, спрямований на вирішення самостійно визначених цілей шляхом самоорганізації пізнавальної діяльності.

Нам імпонує думка дослідника О. Підгірного (2021), який визначає самоосвітню діяльність як керовану особистістю діяльність у закладі вищої освіти та за його межами, що передбачає наявність суспільної та професійної самосвідомості, готовності та здатності самостійно та відповідально набувати знання, вміння, навички та професійні компетентності у професійній галузі зокрема, а також набуття досвіду побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Акцентуємо увагу на тому, що самоосвітня діяльність – поняття багатоаспектне, соціально зумовлене й спрямоване на професійний і особистісний розвиток. Дослідники (Перевознюк, 2020) пов'язують сутність самоосвітньої діяльності із пізнавальною самостійністю, що лежить в основі самоосвіти. При цьому вони підкреслюють, що її розвиток залежить від низки сформованих умінь, зокрема: постановки та досягнення цілей, застосування здобутих знань на практиці, здійснення самоконтролю, саморегуляції та прогнозування результатів. Також цілком погоджуємося з тим, що для самоосвітньої діяльності важливі прийоми діяльності, особистісні смисли та установки, вміння ставити цілі та визначати засоби й методи їх досягнення, здатність аналізувати та оцінювати власну діяльність, критично оцінювати власні дії, розширювати особистісні освітні інтереси та потреби.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив нам визначити самоосвітню діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО як цілеспрямований і вмотивований навчально-пізнавальний

процес, що зорієнтований на досягнення особистого інтелектуального і професійного розвитку та відбувається за ініціативи педагога. Самоосвітня діяльність є вищою формою задоволення потреб та інтересів особистості, що характеризується самостійністю, добровільністю, самокерованістю, високою інтелектуальною активністю й усвідомленістю, потребує прояву значних вольових зусиль та самоорганізованості.

На наш погляд, самоосвіта, що реалізується через самоосвітню діяльність, є невід'ємним складником професійної діяльності та показником успішності професійно-особистісного розвитку науково-педагогічних працівників ЗВО, оскільки вона дає можливість задовольнити потребу у самопізнанні та особистісно-професійному зростанні; реалізації свого пізнавального, діяльнісного та творчого потенціалу.

У контексті нашого дослідження на основі аналізу психолого-педагогічних джерел окреслимо характерні ознаки самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО: 1) наявність професійної мотивації; 2) високий рівень пізнавальної активності; 3) цілеспрямованість та системність діяльності; 4) добровільність самоосвітньої діяльності та її спрямованість на задоволення власних інтересів і потреб, удосконалення особистісних якостей; 5) готовність викладача до самостійної пізнавальної та науково-дослідницької діяльності; 6) здатність до самоконтролю і рефлексії.

Слід зазначити, що найважливішими завданнями самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО є: розвиток особистісних здібностей та професійних компетентностей, педагогічної творчості; оволодіння новими формами, методами, прийомами навчання; удосконалення теоретичних знань і практичних навичок, професійної компетентності, професійної майстерності; вивчення та впровадження у власну практику передового педагогічного досвіду, новітніх досягнень, нових педагогічних технологій та інновацій (Козаченко, 2018).

Важливим у дослідженні питання самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО є визначення основних її функцій. Так, на думку науковців Л. Білоусової & О. Кисельової (2009), до основних функцій самоосвітньої діяльності належать: мотиваційна (активність, самоактуалізація та самореалізація викладача); розвивальна (саморозвиток педагогічних та професійних якостей та здібностей); пізнавальна (систематизація знань, пізнання та самопізнання); інформативна (розуміння різної інформації, оцінювання значимості чи другорядності даної інформації); методологічна (спрямовує діяльність викладача на теоретичне розуміння та наукове дослідження педагогічного процесу); діагностично-прогностична (професійний розвиток, становлення самоосвітньої компетентності педагога); комунікативна (міжособистісна та педагогічна комунікація); рефлексивна (результати самоосвіти та шляхи її вдосконалення); інтерактивна (активна та творча діяльність педагога, що веде до саморозвитку та самоосвіти).

Зазначені функції дають можливість виокремити в структурі самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО її основні компоненти. Аналіз досліджень проблеми самоосвітньої діяльності засвідчив різні підходи до диференціації компонентного складу даної категорії. Спираючись на аналіз наукових студій, ми визначили такі структурні компоненти: мотиваційний, складники якого характеризують ставлення особистості до самоосвітньої діяльності (мотивація досягнення успіху, пізнавальні потреби, зацікавленість у самовдосконаленні тощо); знанневий, що передбачає володіння певною сукупністю знань, вмінь, навичок та здатністю використовувати набуті знання в нових умовах (рівень засвоєння навчально-методичної та наукової інформації, обізнаність у суміжних галузях, широкий професійний кругозір); організаційно-діяльнісний, який містить знання, вміння та навички щодо організації та здійснення самоосвітньої діяльності (самоорганізація, самоосвітні вміння, рівень володіння формами, методами та засобами самоосвіти); рефлексивний, що включає вміння щодо здійснення рефлексії, самоаналізу та самооцінки самоосвітньої діяльності (здатність до самоконтролю, здатність до рефлексії власних досягнень).

Аналізуючи структуру та функції самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО, визначаємо такі її сутнісні характеристики: усвідомлення потреби в професійному та особистісному самовдосконаленні, цілеспрямованість, самокерованість, вмотивованість, багатоаспектність, вибірковість, пізнавальна активність, індивідуальність, систематичність та планомірність, самостійність, добровільність, рефлексивність, креативність, суб'єктність, набуття досвіду самоорганізації, контролю результатів самоосвіти.

Заклади вищої освіти повинні виконувати ряд інтеграційних функцій, що стосуються цілей і засобів самоосвітньої діяльності викладачів; сприяти тому, щоб фахівець міг відповідати актуальним вимогам освітньої діяльності та досягати вагомих результатів, не відмовляючись від своєї власної самоосвітньої траєкторії. У цьому контексті науковцями (Онаць & Топузов, 2019; Козаченко, 2018; Шара, 2021) виокремлено принципи організації самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО, що відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи організації самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО

Назва принципу	Зміст принципу
науковості	передбачає опору на теоретичні основи професійної діяльності
діяльності (практичної спрямованості)	покликаний реалізувати зв'язок самоосвіти з професійною діяльністю
особистісно-індивідуального підходу	пов'язаний з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб, наявного рівня професійної компетентності, життєвого та соціального досвіду
самостійності та добровільності	відображає ступінь усвідомленості викладачем необхідності самоосвітньої діяльності
комплексності	передбачає інтеграцію різних наукових галузей (педагогіки, психології, методики викладання тощо)
соціальної детермінації	вимагає врахування соціальних завдань суспільства, державної політики в галузі освіти
гуманізації	передбачає повагу до людини та довіру до неї
мотиваційної спрямованості	передбачає використання різних видів стимулювання та заохочення самоосвітньої діяльності
цілеспрямованості	визначає реальні цілі самоосвіти та шляхи здійснення
перспективності	має забезпечувати безперервність процесу самоосвіти
оптимальності	має забезпечувати раціональність організації самоосвітньої діяльності викладача та раціональність і оптимальність управління нею
систематичності та наступності	передбачає послідовне ускладнення змісту і форм діяльності
актуальності, гласності й наочності результатів самоосвіти	полягає у необхідності актуальних знань, відкритості та доступності результатів самоосвітньої діяльності та вмінні їх якісно представляти
цілісності	передбачає системність і послідовність, безперервність самоосвітньої діяльності
мобільності	відповідність змісту самоосвіти рівню професійної компетентності
самореалізації	упровадження в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей
самоорганізації	здатність особистості раціонально організувати свою діяльність
інтердисциплінарності	спонукає до асиміляції професійних умінь і навичок
інноваційності	націлює на виокремлення в освітньому просторі перспективних тенденцій та з'ясування шляхів їх освоєння
оперативності	можливість опанувати засади певної компетентності в найкоротші терміни

Джерело: упорядковано автором на основі джерел (Козаченко, 2018; Онаць & Топузов, 2019; Шара, 2021)

Зауважимо, що згадані принципи відображають важливі аспекти організації самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО та сприяють їхньому ефективному професійному розвитку. Зазначені принципи допомагають забезпечити наукову та теоретичну базу самоосвітньої діяльності, підкреслюють значення практичної спрямованості та зв'язку з професійною практикою (Самко, 2023). Використання цих принципів сприяє успішному саморозвитку викладачів ЗВО та покращують якість їхньої професійної діяльності.

Науковці (Онаць & Топузов, 2019) зазначають, що самоосвіта виступає пріоритетною формою розвитку професійної компетентності викладача, а організація самоосвітньої діяльності – пріоритетною формою управління саморозвитком професійної компетентності. Завдяки ефективній організації самоосвітньої діяльності, професійна компетентність науково-педагогічних працівників ЗВО постійно вдосконалюється, що призводить до формування їхнього авторитету в освітньому середовищі.

Як свідчить аналіз джерел (Кайдалова, 2011), потреба в самоосвіті передбачає: визначення мети самоосвіти; усвідомлену потребу особистості в знаннях; потребу в інформації, яка є необхідною для орієнтування у навколишньому середовищі, у професійній діяльності та для особистого розвитку; потребу в умінні передбачати, прогнозувати результати своєї діяльності; потребу в емоціях радості, задоволення у зв'язку з успішним завершенням того чи іншого виду пізнавальної діяльності. Враховуючи, що педагогічна праця є творчим процесом, який має дослідницький характер, викладач ставить перед собою цілі самоосвіти та визначає шляхи для їх досягнення. Вибираючи методи і засоби самоосвіти, викладач повинен врахувати власний рівень підготовки, інтереси, можливості, визначити форми самоосвіти.

Необхідно зазначити, що готовність науково-педагогічних працівників ЗВО до здійснення самоосвітньої діяльності полягає в опануванні умінь та навичок самостійної роботи з літературними джерелами, науковими працями, інформацією в мережі Інтернет тощо; умінь аналізувати, зіставляти дані, факти, події; умінь оцінювати проблеми, що вивчаються, робити узагальнення та ін. (Кайдалова, 2011). Крім того, науково-педагогічні працівники ЗВО повинні застосовувати критичне мислення для досягнення професійних цілей; володіти цифровою грамотністю та інформаційною культурою; планувати самоосвіту з урахуванням ситуації, можливостей та потреб; досягати результатів самоосвіти, представляти їх та обґрунтовувати; взаємодіяти з колегами та поважати думку інших; розуміти необхідність самоосвіти для професійного зростання; здійснювати самопізнання та самоаналіз переваг і недоліків власної діяльності; мати почуття відповідальності (Самко, 2023).

Отже, ґрунтовний аналіз сутності, характерних ознак, принципів, змісту й функцій самоосвітньої діяльності, а також її особливостей дає змогу зазначити, що науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти мають усвідомлювати особистісну та суспільну значущість своєї самоосвітньої діяльності, мати ціннісні орієнтації, мотивацію та внутрішню потребу в систематичному оновленні та збагаченні фахових знань, розвивати емоційно-вольові механізми подолання труднощів, а також володіти комплексом самоосвітніх умінь.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що самоосвітня діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО є багатовекторним та суто особистісним процесом самовдосконалення на своєму професійному та освітньому рівні.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є з'ясування ролі мотиваційного складника у здійсненні самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Безлюдна Н., Дудник Н. Самоосвіта в процесі професійної діяльності майбутнього педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 12. С. 119–124.
2. Білоусова Л. І., Кисельова О. Б. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища. *Інформаційні технології в освіті* : зб. наук. пр. Херсон, 2009. Вип. III. С. 11–20. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000049>.
3. Кайдалова Л. Г. Самоосвіта і самовдосконалення викладача вищого навчального закладу. *Проблеми трудової та професійної підготовки. Серія 134 «Основні компоненти інновацій у*

професійній підготовці майбутніх вчителів». 2011. Вип. 17. С. 40–48. URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/2967>.

4. Козаченко Г. Самоосвіта як фактор розвитку педагогічної компетентності викладача фармацевтичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4(78). С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2018.04/079-087>.

5. Махиня Т. Особливості самоосвіти викладачів ВНЗ в умовах інформатизації навчального процесу. *Теорія та методика управління освітою*. 2013. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_21.

6. Онаць О. М., Топузов М. О. Управління самоосвітою вчителя як пріоритетною формою саморозвитку професійної компетентності в опорному закладі освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 9 (38). С. 133–153. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-9\(38\)-133-153](https://doi.org/10.32405/2218-7650-9(38)-133-153).

7. Перевознюк В. В. Розвиток самоосвітньої компетентності у процесі базової підготовки майбутніх учителів англійської мови у Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кременчук, 2020. 282 с.

8. Підгірний О. В. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2021. 24 с.

9. Радюк І. В. Формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до самоосвіти в процесі науково-дослідної роботи : дис. ... д-ра філософії : 01/011. Луцьк, 2021. 268 с.

10. Самко А. М. Принципи організації самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. *Тайм-менеджмент – мистецтво управляти часом науково-педагогічного працівника* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (м. Одеса, 29 травня – 9 липня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 193–196.

11. Тур О. М. Самоосвіта як складник професійного саморозвитку викладача вищої школи. *Тези 74-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»* (м. Полтава, 25 квітня – 21 травня 2022 р.). Полтава, 2022. Т. 2. С. 230–232.

12. Шара С. Самоосвіта викладача як запорука підвищення професійної педагогічної майстерності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Вип. 27. С. 235–239. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247124>.

References

1. Bezliudna, N., & Dudnyk, N. (2015). Samoosvita v protsesi profesiinoi diialnosti maibutnoho pedahoha [Self-education in the process of professional activity of the future teacher]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of modern teacher training*, 12, 119–124 [in Ukrainian].

2. Bilousova, L. I., & Kyselova, O. B. (2009). Tekhnolohiya formuvannya u maybutnikh pedahohiv kompetentnosti samoosvity z vykorystannyam potentsialu informatsiyno-navchalnoho seredovyshcha [The technology of formation of self-education competence in future teachers using the potential of the information and educational environment]. *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti – Information technologies in education*, III, 11–20. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000049> [in Ukrainian].

3. Kaydalova, L. H. (2011). Samoosvita i samovdoskonalennya vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu [Self-education and self-improvement of a teacher of a higher educational institution]. *Problemy trudovoyi ta profesiynoyi pidhotovky. Seriya 134 «Osnovni komponenty innovatsiy u profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh vchyteliv» – Problems of labor and professional training. Series 134 «The main components of innovation in the professional training of future teachers»*, 17, 40–48. Retrieved from <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/2967> [in Ukrainian].

4. Kozachenko, H. (2018). Samoosvita yak faktor rozvytku pedahohichnoyi kompetentnosti

vykladacha farmatsevychnoho profilyu [Self-education as a factor in the development of pedagogical competence of a pharmaceutical teacher]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4(78). DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2018.04/079-087> [in Ukrainian].

5. Makhynia, T. (2013). Osoblyvosti samoosvity vykladachiv VNZ v umovakh informatyzatsii navchalnoho protsesu [Features of self-education of university teachers in the conditions of informatization of educational process]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu – Theory and methods of education management*, 1 (10). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_21 [in Ukrainian].

6. Onats, O. M., & Topuzov, M. O. (2019). Upravlinnya samoosvitoyu vchytelya yak priorityetnoyu formoyu samorozvytku profesiynoyi kompetentnosti v opornomu zakladi osvity [Management of teacher self-education as a priority form of self-development of professional competence in a supporting educational institution]. *Visnyk pislyadyplomnoyi osvity. Seriya «Pedahohichni nauky» – Bulletin of postgraduate education. Series «Pedagogical Sciences»*, 9 (38), 133–153. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-9\(38\)-133-153](https://doi.org/10.32405/2218-7650-9(38)-133-153) [in Ukrainian].

7. Perevoznyuk, V. V. (2020). Rozvytok samoosvitnoyi kompetentnosti u protsesi bazovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv anhliyskoyi movy u Velykiy Brytaniyi [Development of self-educational competence in the process of basic training of English teachers in Great Britain]. *Candidate's thesis*. Kremenchuk [in Ukrainian].

8. Pidhirnyy, O. V. (2021). Formuvannya samoosvitnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kultury u protsesi profesiynoyi pidhotovky [Formation of self-educational competence of future teachers of physical culture in the process of professional training]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

9. Radyuk, I. V. (2021). Formuvannya v maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly hotovnosti do samoosvity v protsesi naukovo-doslidnoyi roboty [Formation of future elementary school teachers' readiness for self-education in the process of research work]. *Doctor's thesis*. Lutsk [in Ukrainian].

10. Samko, A. M. (2023). Pryntsypy orhanizatsiyi samoosvitnoyi diyalnosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv vyshchoyi osvity [Principles of organization of self-education activities of scientific and pedagogical workers of higher education institutions]. *Taym-menedzhment – mystetstvo upravlyaty chasom naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka – Time management is the art of managing the time of a scientific and pedagogical worker*. (pp. 193–196). Odesa [in Ukrainian].

11. Tur, O. M. (2022). Samoosvita yak skladnyk profesiynoho samorozvytku vykladacha vyshchoyi shkoly [Self-education as a component of the professional self-development of a teacher of a higher school]. *Tezy 74-yi naukovoyi konferentsiyi profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv Natsionalnoho universytetu «Poltavska politekhnika imeni Yuriya Kondratyuka» – Abstracts of the 74th scientific conference of professors, teachers, researchers, graduate students and students of the Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University*. (Vol. 2), (pp. 230–232). Poltava [in Ukrainian].

12. Shara, S. (2021). Samoosvita vykladacha yak zaporuka pidvyshchennya profesiynoyi pedahohichnoyi maysternosti [Self-education of the teacher as a key to improving professional pedagogical skills]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti – Origins of pedagogical skills*, 27, 235–239. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247124> [in Ukrainian].

Самко А. М. Аналіз теоретичних засад самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти

У статті висвітлено результати наукового дослідження з проблеми самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Наголошено на актуальності теми дослідження, що зумовлена необхідністю використання самоосвіти як інструменту для само-

реалізації, самоактуалізації та самовдосконалення науково-педагогічних працівників ЗВО. Зазначено, що самоосвітню діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО доцільно розглядати як невід'ємний складник їхнього професійного розвитку.

Висвітлено різні підходи до визначення понять «самоосвіта», «самоосвітня діяльність». Викладено авторське визначення самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. На основі аналізу наукових джерел уточнено сутність самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО. Здійснено ґрунтовний аналіз змісту, структури, характерних ознак, функцій самоосвітньої діяльності, а також її особливостей. Виокремлено основні принципи самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО.

Підсумовано, що для здійснення самоосвітньої діяльності науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти мають усвідомлювати особистісну та суспільну значущість своєї самоосвітньої діяльності, мати ціннісні орієнтації, мотивацію та внутрішню потребу в систематичному оновленні та збагаченні фахових знань, розвивати емоційно-вольові механізми подолання труднощів, а також володіти комплексом самоосвітніх умінь. Визначено перспективні напрями подальших наукових досліджень – з'ясування ролі мотиваційного складника у здійсненні самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, професійний розвиток, науково-педагогічні працівники, заклади вищої освіти.

Samko A. Analysis of the theoretical foundations of the self-educational activity of research and teaching staff of higher education institutions

The article highlights the results of a scientific study on the problem of self-education of research and teaching staff of higher education institutions. The relevance of the research topic is emphasized, which is due to the need to use self-education as a tool for self-realization, self-actualization and self-improvement of scientific and pedagogical staff of higher education institutions. It is noted that the self-educational activities of research and teaching staff of higher education institutions should be considered as an integral part of their professional development.

Different approaches to defining the concepts of “self-education” and “self-educational activity” are highlighted. The author's definition of self-educational activity of research and teaching staff of higher education institutions is presented. On the basis of the analysis of scientific sources, the essence of self-educational activity of scientific and pedagogical workers of higher education institutions is clarified. A thorough analysis of the content, structure, characteristic features, functions of self-education activities, as well as its features is carried out. The basic principles of self-educational activity of scientific and pedagogical staff of higher education institutions are highlighted.

It is summarized that in order to carry out self-educational activities, research and teaching staff of higher education institutions should be aware of the personal and social significance of their self-educational activities, have value orientations, motivation and an internal need for systematic updating and enrichment of professional knowledge, develop emotional and volitional mechanisms for overcoming difficulties, and also possess a set of self-educational skills. Promising areas for further research have been identified: clarifying the role of the motivational component in the implementation of self-education activities of research and teaching staff of higher education institutions.

Key words: self-education, self-educational activity, professional development, research and teaching staff, higher education institutions.

